

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

СРПСКА КУЛТУРА У ЕВРОПСКОМ КОНТЕКСТУ

проф. др Александар Јовановић

програм, образложење и литература

Београд
2010/2011.

I О ПРЕДМЕТУ

Као и већина предмета, и овај на располагању има само један семестар, али је важно да се студенти, макар у маломе, упознају са основним елементима своје културе - тако неопходним и за њихово лично образовање и за њихов рад са децом. И, исто тако важно: да се упознају са литературом коју ће и касније, кад год им се за њом укаже потреба, знати да користе. Треба напоменути да се на учитељским факултетима у Србији историја уопште не предаје или предаје веома мале, што *Историји српске културе* даје додатну вредност.

Програм овог предмета је замишљен као студијско путовање кроз три оделита а међусобно повезана простора српске културе: општесловенски, српсковизантијски и модерно-грађански. Њима би одговарала три облика друштвеног уређења (родовско, феудално и грађанско), две различите религије (паганска и хришћанска) и, у новије доба, одвојеност државе (школе) од цркве. Наравно, и не мање значајно, различити су и начини живљења (одевање, становање, итд), уметности, погледи на свет. А, опет, будући да и индивидуални и колективни организми у своме развоју понављају и развој врсте у маломе, све три културе упоредо опстојавају и у нашој колективној, и у нашој индивидуалној свести. Свеједно да ли то хоћемо да видимо или нећемо, свеједно да ли се то нама свиђа или не свиђа. Зато проучавање српске културе није тек академска ствар, окренута ономе што је било, него савремени животни процес у најдубљој вези са оним што јесмо и што ћемо бити. Она није скуп мртвих, преживелих норми, него духовна стаза која нас из прошлости преводи у будућност и чува од обескорењивања и обезличавања, тако претећи надвијених над нама. Чајкановићеве студије о паганској димензији нашега бића или Цвијићеве о балканским типовима (посебно о *динарском* и *централнобалканском*) довољно сведоче о томе. Да не говоримо о *свевремености* хришћанског учења које се, из разних разлога, деценијама систематски потискује, да би увек изнова васкрсло, јер увек изнова васкрсава и потреба за њим. Уосталом, велики део европске историје, етике, васпитања и уметности незамислив је без своје хришћанске подлоге. Оно што важи за велике европске народе и њихову културу, у истој мери важи за мали европски, српски народ и његову, није нескромно рећи, не тако малу културу. А најмање што ми, њени данашњи баштеници, можемо да учинимо за њу, јесте: да је упознајемо и да јој служимо.

Јер култура је средство, а не циљ. (То исто важи и за проучавање *Историје српске културе*). Она нам, кроз све своје облике, помаже да откривамо тајне које се скривају иза застора овога

света. Можда још важније, култура није *присила*, него је *слобода*: она не може, нити је то њен циљ, да влада нама и да утиче на спољашње процесе у свету; она јесте унутарња снага која ће изнутра да нас преображава, да даје општу перспективу и отворене одговоре на основна и егзистенцијална питања која се пред нас постављају. Да би вршила ову своју улогу, она сама мора - а српска култура је, то уопште није тешко доказати, увек таква била — да буде отворена и спремна да у себе прими и преобрази све оно што је достојно да буде примљено, што јача *европску свест српске културе*, али и да одбаци све што поништава људско достојанство и задобијени цивилизацијски ниво.

Историја српске културе је веома сложен предмет који обухвата разнолике аспекте човековог постојања у времену: од свакодневног живота, обичаја, веровања, погледа на свет, до уметничког и научног стварања. При томе, култура није само прост и механички збир свих ових дисциплина. Она је (и) она нит или, другачије речено *свеобухватајући везивни дух* који разнолике форме културе везује у јединствену целину чији је значај, у сваком погледу, немерљив.

II О ПРОГРАМУ

1. Општи подаци о предмету

Српска култура у европском контексту

Семестар: **3. семестар на Смеру за васпитаче**
5. семестар на Смеру за учитеље

Статус предмета: **Обавезан курс**

Предавач: проф. др Александар Јовановић
Асистент: асс. мр Јелена Панић-Мараш

Укупан број часова: 40
Број предавања и вежби: 20 (п) + 20 (в)

Број кредита у складу са ЕСПБ: **4**

2. Садржај курса/предмета

а. Програм предавања

I Појам и специфичности српске културе: 1. Држава, црква, култура; 2. Простори српске културе; 3. Српска етнолошка слика; 4. Облици српске културе (свакидашњи живот, језик, уметности, наука); 5. Српска култура између Истока и Запада;

II Наслеђе словенске културе (српскословенска култура): 6. Словенска митологија; 7. Пагански поглед на свет;

III Основе српсковизантијске културе: 8. Примање хришћанства; 9. Стварање српске средњовековне државе и српске православне цркве; 10. Формирање првог књижевног језика; 11. Духовне уметности: књижевност, архитектура, сликарство, музика; 12. Средњовековни поглед на свет;

IV Модерна грађанска култура (18 – 20. век): 13. Културни прелом у 18. веку; 14. Формирање модерне српске нације и борба за културно јединство; 15. Даљи развој књижевног језика; 16. Развој уметности; 17. Развој науке; 18. Оснивање културних институција; 19. Грађански поглед на свет;

V Традиционална и модерна култура;

VI Европски контекст српске културе.

б. Програм вежби

Вежбе прате области предвиђене предавањима и заокружују наставу овог студијског предмета. План вежби организован је по тематским циклусима и предвиђа како избор и интерпретацију репрезентативних културно-историјских и културолошких текстова тако и самосталне истраживачке задатке. Студенти се подстичу на примену критичког

размишљања, самосталног промишљања, као и на полемичко и проблемско приступање текстовима и студијској литератури. У анализи сваког одабраног текста, када је о њима реч, подвлаче се аспекти везани за виђење српске културе у европском контексту, као и успостављање синхронијске и дијахронијске равни српске културе. Кроз самосталне истраживачке радове студенти су у прилици да дискутују, процењују и евалуирају радове својих колега/колегиница, те да вежбају вештине представљања различитих садржаја.

На вежбама се махом користе истраживачки радови, анкете, интервјуи и други видови стваралачког рада студената. Подстичу се на самосталне задатке код куће.

3. Облици наставе

Предавања, семинарске вежбе, семинарски радови.

4. Повезаност са другим предметима

Предмет је повезан са предметима: *Српски језик, Књижевност за децу и младе, Драма и покрет, Методика наставе српског језика и књижевности, Методика наставе природе и друштва, Методика наставе ликовне културе, Методика наставе музичке културе.*

5. Обавезе студената

Студенти су обавезни да похађају предавања и вежбе.

Студенти су обавезни да континуирано читају предвиђену литературу и активно учествују у дискусији на предавањима и вежбама.

6. Вредновање студентских постигнућа

Испит се полаже писмено.

7. Програм вежби

Студенти су обавезни да редовно долазе и да се припремају за часове вежби. Припремљеност и учешће студената на вежбама се, сходно процени асистента, вреднују на завршном испиту.

1. час: Праисторијска налазишта на подручју Србије

- Јован Деретић, *Културна историја Срба*, Народна књига, Београд, 2005, стр. 17-20.
- Ненад Тасић, *Винча, налазиште првих земљорадника*, Креативни центар, Београд, 2007, стр. 32.

2. час: Римска налазишта на подручју Србије

- Јован Деретић, *Културна историја Срба*, Народна књига, Београд, 2005, стр. 20-22.
- Сима Ћирковић, *Срби међу европским народима*, Equilibrium, Београд, 2004, стр. 3-10.

3. час: Словенска митологија и демонологија

- Александрина Цермановић-Кузмановић, Драгослав Срејовић, *Лексикон религија и митова древне Европе*, Савремена администрација, Београд, 1992. (општа одредница „Словенска религија“, стр. 501-508, и појединачне одреднице: „Баба Јага“, стр. 67; „Дажбог“, стр. 94; „Мора“, стр. 367; „Перун“, стр. 441; „Рујевит“, стр. 482-483; „Русалке“, стр. 483; „Сварог“, стр. 512; „Световид“, стр. 512-513; „Велес“, стр. 558, итд.)
- *Словенска митологија: енциклопедијски речник*, Zepher book world, Београд, 2001. (одреднице: „Перун“, стр. 422-423; „Сварог“, стр. 484-485; „вила“, стр. 80-82; „вештица“, стр. 77-78.)
- Веселин Чајкановић, *Српске народне приповетке*, Гутенбергова галаксија, Београд, 1999. (приповетке „Вјештица I“, стр. 394. и „Вјештица II“, стр. 395.)
- „Зидање Скадра“, у: *Српске народне епске песме и баладе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2001, стр. 106-114.

4. час: Словенска митологија и демонологија

- *Словенска митологија: енциклопедијски речник*, Zepher book world, Београд, 2001. (одреднице: „Дажбог“, стр. 145-146; „Велес“, 68-69; „змај“, стр. 206-211, „хала“, стр. 559-561.)
- „Женидба Душанова“, у: *Српске народне епске песме и баладе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2001, стр. 88-106.
- „Биберче“, у: *Српске народне бајке*, Креативни центар, Београд, 2000, стр. 155-158.

5. и 6. час: Моји преци

- Студенти самостално истражују своје породично генеалогско наслеђе у другој или трећој линији, у складу са могућностима. У оквиру представљања студенти обрађују културно-историјски контекст порекла, као и приватни живот својих предака и с тим у вези пажњу посвећују и сегментима попут: облачења, лечења, занимања, школовања и сл.
- *Приватни живот Срба у двадесетом веку*, СЛЮ, Београд, 2007.

7. и 8. час: Стилски српске средњевијековне уметности

- Студенти представљају културно-историјски контекст у доба *рашког, српско-византијског и моравског стила*, као и опште одлике сваког стила посебно на илустративним примерима манастирске архитектуре.
- Протођакон др Прибислав Симић, *Црквена уметност, преглед развоја грађитељства и живописа*, Задужбина Хиландар, Београд, 2000, стр. 196-199, 233-242, 277-279.

9. час: Српска култура у 18. веку – Барок и просвећеност

- Јован Деретић, *Културна историја Срба*, Народна књига, Београд, 2005, стр. 153-167.

10. час: Институције од националног значаја (САНУ, Матица српска, Српска књижевна задруга, Београдски универзитет, Народни музеј, Народно позориште...)

САНУ, <http://www.sanu.ac.rs/>, одреднице „Историјат“, „Друштво српске словесности“, „Српско учено друштво“, „Српска академија наука“, „Српска академија наука и уметности“;

Матица српска, <http://maticasrpska.org.rs/>, одредница „Матица српска“;

Српска књижевна задруга, <http://www.srpskaknjizevnazadruga.com>, одредница „119 година Српске књижевне задруге“;

Београдски универзитет, <http://www.bg.ac.rs/csrf/univerzitet/NastanakRazvojUB.pdf>;

Народни музеј, <http://www.narodnimuzej.rs/>, одредница „О музеју“;

Народно позориште, <http://www.narodnopozeriste.co.rs/>, одредница „Архив/историјат“, „управници“.

11. час: Примери модерне културе

Процвет науке почетком 20. века (наши најпознатији научници); развој архитектуре (најрепрезентативнија здања); позориште, филм, радио и телевизија; промене у у приватном животу.

Вежбања на одабраним примерима.

Историја српске културе (редакциони одбор: Павле Ивић и др), Дечје новине, Горњи Милановац – Београд, 1994, стр. 221-254, 301-326, 353-366

Приватни живот код Срба у двадесетом веку (приредио Милан Ристовић), Слио, Београд, 2007, 29-131, 318-341, 635-688.

8. Стручна предавања

У оквиру курса реализује се укупно пет стручних предавања гостујућих професора. Студенти су обавезни да редовно долазе на стручна предавања. Присуство и учеиће студената се вреднује на завршном испиту.

1. Проф. др Соња Маринковић (Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности): *Историја српске музике*
2. Петар Петровић (Народни музеј у Београду): *Српско сликарство 18. и 19. века*
3. Љубица Миљковић (Народни музеј у Београду): *Српско сликарство 20. века*
4. проф. др. Жарко Требјешанин (Факултет за специјалну едукацију и специјализацију у Београду): *Представа детета у српској култури*
5. др. Предраг Марковић (Институт за савремену историју у Београду): *Положај жена у Србији кроз историју*

9. Литература

Обавезна

1. Јован Деретић, *Културна историја Срба*, Народна књига, Београд, 2005, стр. 266.
Или
Историја српске културе (редакциони одбор: Павле Ивић и др), Дечје новине, Горњи Милановац – Београд, 1994, стр. 9-52, 67-146, 197-272, 301-326, 353-366.

Додатна

2. *Нова историја српског народа*, приредио Душан Т. Батаковић, Наш дом, Београд, 2000, стр. 381;
3. Сима М. Ћирковић, *Срби међу европским народима*, Equilibrium, Београд, 2004, стр. 337.
4. Жарко Требјешанин, *Представа о детету у српској култури*, Софос, Београд, 2008, стр. 297.

После програма, дата су, као пример за студенте, два испитна теста из претходних рокова.

III
ИСПИТНИ ОГЛЕДНИ ТЕСТ

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

СРПСКА КУЛТУРА У ЕВРОПСКОМ КОНТЕКСТУ

Студент _____

број индекса _____

Тест се ради 60 минута. За свако тачно одговорено питање добија се један поен. Половични одговори се не признају. Студент је положио испит ако је освојио 8 или више бодова.

1. У близини Доњег Милановца 1965. године откривено је **велико насеље из средњег каменог доба**. То је _____ . Пронашао га је наш чувени **археолог** _____ .

Сажето опишите **организацију живота** и **особености културе** становника овога насеља: _____

---

2. Опишите настанак, архитектуру и улогу **Виминацијума**:

3. Наведите по један манастир и њихове ктиторе из сваког од три средњовековна градитељска стила (типа/школе):

Рашки стил: _____

Српско-византијски стил: _____

Моравски стил: _____

4. Наведите основне податке о настанку и о културно-историјском значају **Жиче, српског крунидбеног манастира.**

5. Један од најзначајнијих српских сликара _____ (1896-1942) рођен је у Винковцима, а школовао се у Загребу и Паризу. Припадао је сликарском правцу експресионизму, а при крају живота дошао је до свог специфичног стила који је назвао _____. Наведите називе бар две његове слике: _____

6. Испред главног улаза бивше Савезне скупштине, а данас **Свечаног дома Народне скупштине**, налази се скулптура састављена од две наспрамне групе које представљају младиће и коње у игри.
Назив скулптуре је _____,
а њен аутор је _____.

7. Поред имена знаменитих личности српске науке и културе допишите **области у којима су познати:**

Јосиф Панчић _____

Јоаким Вујић _____

Милоје Милојевић _____

Александар Белић _____

8. Наведите **имена аутора** следећих драма:

Максим Црнојевић _____

Кир-Јања _____

Хасанагиница _____

9. **Руковети** су циклус од 15 музичких рапсодија Стевана Стојановића Мокрањца, компонованих у периоду од 1883. до 1909. године.

а) Објасните значење речи *руковети*: _____

_____

б) Наведите бар неке од принципа којима се Мокрањац руководио при састављању *Руковети*: _____

_____

_____

в) Одаберите једну *Руковети* и укратко је опишите: _____

_____

_____

_____

11. У овој згради смештен-а је

_____ (установа културе, науке , образовања).

Зграда се налази

_____ (навести улицу или трг или локалитет, као и место-град)

12. У овој згради смештен-а је

_____ (установа културе, науке , образовања).

Зграда се налази

_____ (навести улицу или трг или локалитет, као и место-град)

13. Ово је манастир

_____ који је подигао _____

у _____ веку.

Манастир је изграђен у

_____ стилу.

10. Објасните појам *балкански типови* Јована Цвијића и детаљније опишите особености једнога од њих.

IV
ИСПИТНИ ОГЛЕДНИ ТЕСТ

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

СРПСКА КУЛТУРА У ЕВРОПСКОМ КОНТЕКСТУ

Студент _____

бр. индекса _____

Тест се ради 60 минута. За свако тачно одговорено питање добија се један поен осим питања бр. 1, бр. 2. и бр. 13 која носе до 2 поена и питања бр. 14. које носи до 3 поена. Половични одговори се не признају. Студент је положио испит ако је освојио половину или више бодова.

1. Сажето опишите време и простор настанка, организацију живота и особности културе *Лепенског вира*.

2. Наведите главне карактеристике *моравског стила* наше старе/средњовековне уметности, као и главне споменике.

---

3. Хронолошким редом наведите све престонице српске средњовековне државе.

---

4. У хришћанском календару наведни празници славе које библијске догађаје

Благовести _____

Васкрс _____

Велики петак _____.

5. *Пећка Патријаршија* је обновљена _____ године. Објасните зашто је њено обнављање било значајно за српски народ:

---

6. *Матица српска* је основана _____ године у _____, а данас је њено седиште у _____.

7. Спојите године са важним догађијама

1838. *основано Друштво српске словесности*
1882. *Доситеј Обрадовић основао Велику школу*
1841. *у Крагујевцу основан Лицеј*
1808. *у Србији уведено основно образовање као обавезно*

8. Уз имена знаменитих личности српске науке и културе допишите области у којима су познати:

- Слободан Јовановић _____
Јосиф Панчић _____
Милутин Миланковић _____
Веселин Чајкановић _____

9. Ко су аутори следећих драма:

- Хасанагиница* _____
Кир-Јања _____
Госпођа министарка _____

10. Венецијанска принцеза Ана Дандоло супруга је _____
_____ . Византијска принцеза Симонида удата је за _____, а Мара Бранковић је кћерка _____ и супруга _____.

11. Сликара (и песника) Ђура Јакшић припадао је уметничком правцу _____
_____. Наведите називе бар две његове слике:
_____ и _____.

12. Каква је била религија старих Словена?

_____
_____

Наведите бар два божанства старословенске митологије и њихове функције:

_____ .

